

Második nap harmadik meséje

Ibolya

A nővérei által igencsak irigyelt Ibolya, miután ezernyi gúnyt űz egy hercegből, s legalább annyiszor lesz ő is megtréfálva, feleségül megy hozzá, a nővérek legnagyobb bosszúságára.

Valahányan csak hallották az előbbi mesét, mely megmozgatta a legkisebb csontjuknak velejét is, ezerszer áldották a herceg eszét, amiért Nella nővéreit megbüntette, a lány mélységes szerelmét pedig, miáltal a rengeteg veszélyt legyőzte, továbbá a herceg kegyeit kiérdemelte, felmagasztalták a csillagokig. De Tadeusz csakhamar leintette őket, s ráparancsolt Dominikára, hogy a maga részét beszolgáltassa, ő pedig imigyen perkálta le a tartozást: „Az irigység orkán, mely ha feltámad, még a gyámfáját is kicibálja az emberi glóriának, továbbá képes feldúlni a szerencse virágzó mezejét. Ámde gyakorta, lévén az ég mindezt megtorolja, midőn az orkán már azt hinné, hogy orra buktatta ellenfelét, éppenséggel a régen várt boldogságához sodorja közelebb, miként az alábbi adomából magatok is hallani fogjátok.”

Élt valamikor egy jóra való ember, név szerint Colaniello, akinek volt három hajadon leánya, Rózsa, Szegfű és Ibolya, az utóbbit azonban olyan szépséggel áldotta meg az ég, hogy lépten-nyomon vágyurgáló szirupokat kutyult a gyötrelmes szívekre, amitől aztán Pöcörőfej ficsúr¹, a király fia, ki szintén megperzselődött, s rotyogott is általa, valahányszor csak elsétált az alagsor előtt, ahol a három nővér dolgozott, megemelte kalapját, és így szólt:

– Jó napot, Ibolya, szép jó napot!

A lány pedig ekként felelt:

– Király fia, jó napot! Tudd, hogy nálad sokkal többet tudok!

E szavak hallatán a másik két nővér felfújta magát, és pufogni kezdett, mondván:

– Modortalan teremtés, még magadra haragítod a herceget, és kifícamítod a bokád!

S minekutána Ibolya ügyet sem vetett a nővérek zsummogásaira, amazok csinos kis fortélyra vetemedtek, felpanaszolván az apjuknál, hogy a hugicájuk túlon túl felfuvalkodott és elszemtelenedett, továbbá tiszteletlenül feleselget a hercegnek, mintha ugyan biza' egyazon tálból cseresznyéznének, s immár napok kérdése mindösszesen, hogy a herceg megorroljon rájuk, Ibolyát pedig megbüntesse rendszeren.

Erre Colaniello, körültekintő ember lévén, hogy elejét vegye az újabb alkalmatlankodásnak, elküldte Ibolyát az egyik nagynénjéhez, akit történetesen Billegető asszonyságnak hívtak, hogy kitanulja nála a varrás tudományát. Ám a herceg, midőn a ház előtt sétálgatva ráeszmélt, hogy vágyainak célját szem elől tévesztette, akár a fülemüle, mely a fiókáit elveszejtette, lombról lombra szállt, a szörnyű veszteségéről kornyikált, s a végén addig-addig kukucskált be a záruk likán, míg egy napon tudomást szerzett róla, hogy melyik házban lakik Ibolya, majd elment a nagynénihez, és ezzel állt elé:

– Asszonyom, maga pontosan tudja, ki vagyok én, miként azt is, hogy mi mindenre telik, lévén a kilétem bőven megengedi. Ezért hát ammondó vagyok, csak így magunk között, némán és csöndben, hogy szíveskedjék szívességet tenni nekem, s utána kérje el azt, amit kéni akar.

Erre a banya így felelt:

– Ha segíthetek bármiben, csak rendelkezék velem!

Mire a herceg:

– Mást én nem is kívánok, csak hogy engedelmével megcsókolhassam Ibolyát, s utána akár a cseresznyéimet is lenyisziteltethi.

Az öregasszony meg így válaszolt:

– Én abban segíthetek csupán, hogy amíg kegyelmed kipancsolja magát, a gatyáját megőrzöm. Azt viszont nagyon nem akarnám, ha a lány fülébe jutna, hogy én voltam a kancsó egyik füle, s belekeveredtem a maguk randa ügyleteibe, de még kevésbé, hogy életem alkonyán egy kovácsinas romlott hírnevét vegyem magamra, ki a fűjtatótól várja a műremeket². Ennek okán kegyelmed kedvére csak annyit tehetek, hogy elbújítatom a kertre néző lenti szobában, majd valamilyen ürüggyel leküldöm Ibolyát, s ha még akkor sem tudja kiszolgálni magát, midőn már a posztót meg az ollót a kezébe vette, az bizony csakis a kegyelmed hibája lehet.

Hallván ezt a herceg, igencsak köszönte a nagy szívélyességet, s hogy ne vesztesse tovább az időt, máris meghúzta magát a szobában, az öregasszony pedig, azzal az ürüggyel, hogy újra kell szabnia valamit, magához rendelte az unokahúgát:

– Jaj, Ibolyám, ha csak egy fikarcnyit is szeretsz, fuss gyorsan az alsó szobába, s hozd fel nekem a mérőlécemet.

Ibolya pedig, nagynénje szavát megfogadva lement a szobába, s minekutána a lesben állót azonnal kiszúrta, fogta a mérőlécet, majd fűrgén, mint a macska, elszelelt onnan, odahagyván a herceget, akinek székében megnyúlt az orra, és majd' szédurrant mérgében.

Mikor a banya meglátta, mennyire sietősre sikeredett az útja, mindjárt kapiskálta, hogy a herceg fortélya eltévesztette a célt, ezért egy kis idő elteltével ismét ugrasztotta Ibolyát:

– Menj, húgocskám, menj az alsó szobába, s hozd fel nekem a faliszekrényből a bresciai gombolyagomat³.

Erre Ibolya futva leemelte a gombolyagot, s olyan sebesen elhúzta a csikót, mintha csak angolna csusszant volna ki a herceg kezei közül.

Kis idő múltán azonban az öregasszony megint a lányhoz fordult:

– Jaj, Ibolyám, ha nem hozod fel az ollót az alsó szobából, biz' isten belehalok!

Ibolya pedig, a harmadik támadást is állva, lement a szobába, majd mint egy kopó, megugrotta magát, kijátszotta a felállított csapdát, s amikor felért az emeletre, egyazon ollóval vágta le a nagynénje füleit, mondván:

– Ímhol a jussod a kupeckedésre! Megnyírbált becsületért lemetszett fülek dukálnak! Az orrod pedig csakis azért nem nyisszantottam le, hogy kiszagolhasd, minő büzt áraszt a hírneved, te kufár kerítő, te csirkesumákoló, telibendő, te gyermekrontó, te! Ezeket mondotta, majd három szökellés nem sok, máris otthon termett, s a nénikéjét fülek nélkül, a herceget pedig megannyi

keserves sóhaj között hagyta.

Ámde a herceg, alighogy visszaszokott az atyai ház előtti serteperteléshez, s meglátta a lányt a szokott helyén, visszatért a bevett muzsikához is:

– Jó napot, Ibolya, szép jó napot!

A lány pedig, mint egy derék ministránskölök, így válaszolt:

– Király fia, jó napot! Tudd, hogy nálad sokkal többet tudok!

Csak hogy a nővérek, akik végleg megelégedelést, megegyeztek abban, hogy elteszik Ibolyát láb alól.

Minekutána az egyik ablakuk egy bökörtör kertjére nézett, úgy döntöttek, erről az oldalról zárják majd le az ügyletet, s aláejtven egy zsinórgombolyagot, mellyel a királynő függönyén dolgoztak éppen, a következő szólammal álltak elő:

– Ó, jaj nekünk, nyomorultak lettünk, és nem tudjuk befejezni időben a munkát, hacsak Ibolya, ki a legkisebb és legkönnyebb mindünk közül, le nem ereszkedik egy kötélre, és fel nem hozza az elejtett zsinórt!

S hogy az elszontyolódott ábrázatukat ne lássa, Ibolya mindjárt felajánkozott a kötélmászásra, amazok pedig ráhurkolták a kötelel, leengedték a kertbe, majd mikor földet ért, a kötelel gyorsan utánaengedték.

Ugyanabban a minutumban a bökörtör is megérkezett, hogy a kertjét megmustrálja, s mivel a földből túl sok nedvességet szívott magába, olyan kolosszális fingokat eregetett, ráadásul akkora robajok és búzrohalmok kíséretében, hogy félelmében a lány elsikította magát:

– Juj, szűzanyám, könyörüljél rajtam!

A bökörtör erre megfordult, s amint megpillantotta a szépséges leányt, eszébe jutott, amit egykor diákok meséltek, hogy a spanyol kancák is a fingtól vemhesednek⁴, ennek okáért mindjárt felöltött benne, hogy a fingja minden bizonyonnyal valamelyik fát fedezhette, s annak ivadéka lehet e ragyogó teremtés.

Ezért hát nagy szerelmetesen átölelte a lányt, mondván:

– Lányom, lányom, egyszem leányom, testemnek darabja, lelkemnek léghuzatja, ki hitte volna, hogy egyetlen puffadással ilyen szépséges arcnak adok életet? Ki hitte volna, hogy Amor tüzét felhevíti a nyirkos hideg?

Ezeket mondotta, majd egy sor gyöngéd meg szirupos szóvirággal megfűszerezte a vallomást, s avval három tündérre bízta a leányt, hogy úgy nevelgessék, s úgy vigyázzanak reá, mint a cseresznyécskékre.

Ám a herceg, minekutána nem látta a lányt, ráadásul sem régi, sem pedig új híreket nem kapott róla, annyira nekikeseredett, hogy a szemei alá sérvecskék nőttek, arca hullaszínűvé vált, ajka hamuszürkére cserepedett, s nem volt oly falat, mely húsát dagasztotta volna, miként álma sem, melyben akár egy pillanatra megnyugodhatott.

Ennek okáért nyomozni kezdett, s mindenféle jutalmakat ígérgetett, majd addig-addig járkált minden zugot átkutatva, mígnem hírül kapta, hogy hol lakik a lány, s akkor aztán magához rendelte a bökörtört, elmondta neki, hogy gyengélkedik, miként azt maga is láthatja, és arra kérte, hagyja őt visszavonulni a kertbe egy álló napra meg még egy éjre, neki egyetlen szoba is elegendő lenne, hogy visszanyerje az erejét.

A bökörtör, aki maga is a király alárendeltje volt, nem tagadhatta meg e csekélyke szívességet tőle, ezért, mintha egyetlen szoba nem lett volna elég, felajánlotta az összeset, továbbá a kezébe ajánlotta a saját életét. A herceg, miután a kedvességét megköszönte, előkészítette a szobáját, s a legnagyobb szerencséjére épp a bökörtör szobájának szomszédságába került, aki viszont Ibolyával aludt. S amidőn előbukkant az Éjszaka, hogy Feszítsd ki a vásznamat! 5 játsszon a csillagokkal, a herceg, aki a bökörtör ajtáját nyitva találta, lévén nyár volt, meg a hely is biztonságos, amaz pedig imádta a hús levegőt, Ibolya oldalára settenkedett, és kétszer belesípített. A lány erre felébredt, és mondogatni kezdte, hogy:

– Ó, apukám, mennyi itt a bolha!

Erre a bökörtör gyorsan bedugta a lányt egy másik ágyba, s így folytatták – a herceg untilg ugyanazt játszotta, Ibolya ugyanazt sikította, a bökörtör pedig hol ágyneműt, hol meg matracot cserélt alatta –, és ebben a koslatásban teltek az órák, mígnem a Hajnal hírül hozta, hogy a Nap élő elevenen megkerült, továbbá az ég gyászruháit immár levetni illenék.

És alighogy a ház nappali fénybe borult, a herceg pedig megpillantotta a lányt a kapuban, a szokásos szólammal köszöntötte:

– Jó napot, Ibolya, szép jó napot!

A lány meg:

– Király fia, jó napot! Tudd, hogy nálad sokkal többet tudok!

Mire a herceg így válaszolt:

– Ó, apukám, mennyi itt a bolha!

Az élcelődés hallatán Ibolya mindjárt kapiskálta, hogy az éjjeli visketegység a herceg tréfája volt, s már futott is a tündérekhez, hogy elmesélje a történeteket.

– Ha így fest a dolog – mondották a tündérek –, tudd, hogy győzelmet aratni kalózok felett csakis kalózokkal lehet, miként a tengerészeket is csak a gályarabok tudják leverni. Ha pedig beléd mart ez az eb, hát majd a saját szőrétől fog prűszkölni, s ha ő egyet mondott, mondunk mi neki majd másfelet. Te csak kérj a bökörtörtől egy pár kolompos papucsát⁶, a többit pedig bízzad csak reánk, mert busásan megfizet majd a tetteiért.

Ibolya pedig, aki már tüzelt a bosszúvágytól, a bökörtörtől mindjárt beszerezte a papucsokat, s miután kivárta, hogy az égbolt fekete tafotáját az arcába húzza, miképpen génovai asszonyoktól látta⁷, a három tündérrel karöltve a herceg szobájába osont, majd az ágyához lopóztak észrevétlenül, s épp mikor a herceg már-már álomba szenderült, a tündérek olyan hangzavart keltettek, Ibolya pedig úgy toporzékolta hozzá a taktust, hogy a kolompok hangjára a herceg azonmód felriadt, és üvöltöni kezdett féktelenül:

– Jaj, anyám, anyácskám, segítsél meg engem!

Majd miután ugyanezt elismélték párszor, elszeleltek onnan, ugyancsak észrevétlenül.

A herceg pedig, minekutána a nagy ijedelemre fehér örömmel elkevert limonádét⁸ ivott, kísétált a kertbe, lévén Ibolya nélkül, aki felettébb illett hozzá, egy tapodtat nyugalmat sem talált, majd mikor meglátta a lányt a kapu előtt, megszólította:

– Jó napot, Ibolya, szép jó napot!

Mire Ibolya:

– Király fia, jó napot! Tudd, hogy nálad sokkal többet tudok.

Mire a herceg:

– Ó, apukám, mennyi itt a bolha!

Mire Ibolya:

– Jaj, anyám, anyácskám, segítsél meg engem!

E szavak hallatán a herceg a következőket mondta:

– Jól van, elég! Most már belátom, hogy a kelleténél jobban kibabráltál velem. Ezt a játszmát megnyerted, én pedig fejet hajtok

győzelmed előtt. S mivel elismerem, hogy valóban többet tudsz nálam, feleségül veszek, ha te is úgy akarsz.
Azzal hívta is a bökötört egy kis leánykérésre, de amannak nem fűlt a foga a más kévéjére, lévén aznap reggeliben jutott tudomására, hogy Ibolya a szomszéd Colaniello lánya, s miután nagy szomorúan belátta, hogy az illatozó jelenést nem egy orrontó zefir fialta, hívta az apát, közölte vele a szerencse fordulatát, ami a leányát érte, majd világra szóló lakodalmat csaptak, beigazolva a közmondást, miszerint:
– Egy szépséges leánynak mindig kerül férje.

Második nap negyedik meséje

Cagliuso9

Cagliusóból, egy macska közbenjárására, amit az apja hagyott reá, tehetős úr lett, de mert hálátlanul viselkedett, amaz fejére olvassa a bűneit.

Felettébb bajos lenne elbeszélni itt, mekkora örömet lelték Ibolya históriájában, aki az életét, jó eszének hála, oly szépen elboronálta, tajtékos nővéreire is fittyet hányva, midőn a gaz némberek vérük ellen fordultak, hogy kelepcebe csalva életét vegyék. De mert elérkezett Tolla ideje, hogy a bérleti díját maga is befizesse, amaz csak kitátotta száját, s a szép szavak arany dukátokká váltak, amikkel leperkálta a kirótt tartozást: „A hálátlanság, uraim, felér egy rozsdás szöggel, mely, ha beleveretik a jó modor fájába, menten kiszikkasztja minden levét; felér egy szétdúlt pöcegödörrel, mely, ha a szeretet kútjába szívárogo, elposhasztja annak vizét; továbbá felér egy rakás pilinkéző korommal, mely a barátság serpenyőjébe hullva elrontja az étel ízét és szagát, miként az alábbi meséből, melybe mindjárt belevágok, magatok is tapasztalhatjátok a hálátlanság egyik találó példázatát.”

Élt egyszer, hogy is ne élt volna, az én drágaságos Nápolyomban, egy nyomorult szegény ember, de az annyira pénztelen volt, olyan koldus, ágrólszakadt, lyukas zsebű, hogy egyetlen morzsa nem sok, annyi se dudorodott az erszényében, s úgy járt-kelt a szerencsétlen, mint egy csupasz tetű. Aztán egy napon, mikor eljött az óra, hogy életének zsákját beszolgáltassa, magához hívatta a fiait, Oraziellót és Pippót, és így szólt:

– Most, hogy a Természettel kötött szerződés értelmében immár beidéztek, és végső tartozásomat leróni vagyok kénytelen, higgyétek el nekem, mint igaz keresztények, hogy Mantracchio¹⁰ szenvedéséből örömmel hajózok el, miképpen repesve távozom a nyomor disznóóljából is, csak ne tudnám, hogy földönfutókat hagyok hátra, Szent Kláránál¹¹ is szegényebb nincsteleneket, kik Melito¹² öt útjánál álldogálnak, likasra csiszatolva, mint a borbély szappanos tálkája, lesóványodva, akár a szolgák, továbbá oly szárazan, mint elcsócsált szilvماغok, és még annyik sincsen, ami egy légynek fél lábát húzza, ha pedig futásnak erednek, ezer mérföld után se hullajtának el bár egy pinduri valamit. Mert az én szerencsém útja csak odáig vitt, ahol három kutya egyszerre szarik, vagyis a saját életem se volt az enyém, s aminek engem láttok, azt meg is irhatjátok, mert, miként jól tudjátok, kereszteltem meg minden ástítasomat¹³, és gyertya nélkül tértem nyugovóra minden éjjelen. Mindazonáltal itt, a halál kapujában hátrahagynám szeretetem jelét, ezért te, Oraziello, elsőszülöttem, fogd azt a rostát, mit a falnak döntöttem, és keresd meg véle a betevőd; rád pedig, tejfelesszájóm, a nőtény macskámat hagyom. Hadd őrizzék veletek együtt apátok emlékét!

Ezeket mondotta, aztán pityergett egy sort, s kisvártatva – kampec, doloresz – örök nyugovóra tért.

Oraziello, miután könyöradományokból az apját eltemette, fogta a rostát, munkába állt, lótt emide, futott amoda, hogy megkeresse a betevőt, s minél tovább futkosott, annál több ütötte a markát. Pippo azonban a macskára meredt, és így szólt:

– No, nézd csak, miféle rusnya dögöt hagyott rám az apám! Ennem sincs mit, most meg két éhes szájat kell betapasztanom! Ki látott már ilyen áldatlan testamentumot! Bárcsak sose maradt volna ez a dög a púpomon!

A siránkozás hallatán azonban megszólalt a macska:

– Túl sokat nyivákolosz, holott az eszednél nagyobb a szerencséd! Látszik, hogy nem ismered önnön végzeted, pedig gazdaggá tehetlek, ha nagyon akarom.

Pippo megköszönte Ókegyelmes Macskaságának az ajánlatát, kétszer-háromszor megvakargatta a bundáját, meghajította előtte magát, a macskát pedig annyira meghatotta szerencsétlen Cagliuso¹⁴ nyomorúsága, hogy minden reggel – midőn a Nap az aranyhorogjára tűzött fénycsalijával halászni kezdte az Éjnek árnyait – lecsötört Chiaia homokos partjára¹⁵, majd a Halak Padjára, s amint meglátott egy jókora pérhalat vagy aranydurbincot, rájuk vetette magát, és már vitte is a király elejébe, mondván:

– Cagliuso uraság küldi felségednek, ki tetőtől padlóig hajlja magát, és azt üzeni: Hatalmas úrnak, ímhol, e szerény adomány.

A király felettébb derűs ábrázattal, aminőt csak váratlan ajándék tudott az arcára csikarni, a következőt válaszolta a macskának:

– Mondd meg az uradnak, hogy bár nem ismerem, annál inkább köszönöm és tisztetem.

Egyéb alkalmakkor ez a macska elnyargalt mindenféle vadászterületekre, az Astroni-mocsárhoz meg a szomszédos lópvidékre¹⁶, s amint a vadászok sárgarigót, széncinkét vagy poszátát terítettek le, szépen felszedegette őket, majd rohant is velük a király elé, és előadta a korábbi históriát.

Addig-addig fondorlatoskodott, s vetette be ugyanazt a trükkös blikkfangot, míg egy reggelen így szólt hozzá a király:

– Most már végképp lekötelezve érzem magam a te Cagliuso urad előtt, szeretném hát mielőbb viszonzni a szívességét.

Mire a macska így felelt:

– Cagliuso uramnak egyetlen, leghőbb vágya, hogy koronádat vérevel szolgálja, ennek okáért holnap reggel – mikor a Nap tüzet lehel az ég tarlóira – a színed elé vezetem, erről én magam kezeskedem.

Elérkezett a másnap, a macska pedig bement a királyhoz, és a következőket mondta:

– Felsőes királyom, Cagliuso nevében bocsánatodért esengek, amiért ő maga nem jelenhetett meg: az éjnek évadján ugyanis elszöktek tőle holmi hitvány s garázda szolgák, uramat pedig úgy kifosztották, hogy még a gatyamadzagát se hagyták meg neki.

A fentiek hallatán a király tüstént megnyitotta gardróbját, kivett belőle néhány pazar hacukát és fehémeműt, elküldte Cagliusonak, amazt meg, két óra se telt bele, a macska a király színe elé vezette, aki nagy pompával, hajbókolással fogadta, mindjárt a jobbára parancsolta, s olyan lakomát rendezett a tiszteletére, hogy csak ámult-bámult a fél világ.

Am a nagy dínom-dánom alatt Cagliuso folyton feszengett, s időről időre odavetette a macskának:

– Cicám, cicuskám, vigyázz a gönceimre, nehogy bajuk essen!

A macska azonban így felelt:

– Nyughass, gazdám, tartsd a szájad csukva, eszedbe se jusson előhozakodni ilyesmivel!

A király mindjárt tudakolni kezdte, hogy mit szeretne, mire van szüksége, s miután a macska azt felelte, hogy gazdájának egy kis citromra szottyant kedve, máris leküldetett a kertbe, hogy hozzanak a fiúnak egy kosárka citromot.

De Cagliuso nem fért a bőrében, minduntalan elnyikorogta ugyanazt a szöveget, mely a gönceire s hacukájára vonatkozott, mire a macska ugyanúgy ráripakodott, a királynál pedig újabb ürügyekre hivatkozva ismét kimentette.

Végül, minekutána rendesen teleették, majd kiterferelték magukat, Cagliuso elbúcsúzott, ámde a ravaszdi teremtés a királynál maradt, s töviről hegyire vagy tán még annál is hosszabban ecsetelte a gazdája érdemeit, hogy minő kiváló elme, mennyire tévedhetetlen az ítélőképessége, s mindenkefelett a rettenthetetlen vagyonáról zengedezett, mely fölött a római meg lombárd térségben rendelkezett, s amely érdemessé tette őt arra, hogy beházasodjék egy királyi famíliába. Ennek hallatán a király mindjárt megkérdezte, hogy mégis, mennyire becsülhető e töméntelen gazdagság, mire a macska azt felelte, hogy sem ingóságai, sem ingatlanjai s kiváltképp a lakberendezési tárgyai nincsenek lasjtromba szedve, mert annyi van belőlük, hogy még Cagliuso ökegyelmessége sem tudja számon tartani, de ha a királyt oly nagyon érdeklí a dolog, engedje el vele az embereit, ő pedig bebizonyítja nekik, hogy nincs a világon tehetősebb gazda, mint az övé.

Hívatta is a király néhány bizalmasát, s megparancsolta, hogy jól figyeljenek ám minden apróságra, amazok pedig a macska mellé szegődtek, aki, minekutána elhagyták a királyság határait, azzal az ürüggyel, hogy a következő pihenőhöz keres fogadót nekik, folyton előrefutott, s ahány birkanyáját, gulyát, ménest, disznócsordát látott, mindjárt odarikkantotta a juhásznak, pásztornak, kondásnak, s mindennemű egyéb strázsának, hogy:

– Hóhahó, hékás! Tartsd nyitva a szemed, álljál résen, mert a környéken egy útonálló horda zavarog, s azon van, hogy mindent elpusztítson, mi az útjába kerül! Ha azt akarod, hogy te magad ép bőrrel megússzad, és a jószágaid se dobják fel a talpukat, csak mondd azt, hogy mindez a Cagliuso uraságé, és akkor egyetlen hajszálad se görbül!

Hasonlóképpen hablatyolt az útjába kerülő majorságokon is, így aztán, mire a király emberei a nyomába értek, minden duda egyazon muzsikát nyekeregte, minden látható és kézzelfogható dolog Cagliuso nevét dicsérte, azok meg belefáradván a sok kérdezősködésbe, visszatértek a királyhoz, s az egekig magasztalták a fiú vagyonát.

Erre a király nem sokat teketóriázott, hanem szólt a macskának, s busás jutalom fejében arra kérte, hogy kombinálja össze valamiképpen ezt a királyi frigyét, a macska meg kötélnék állt, és a két szék között ingázva nyélbe ütötte az üzletet.

Cagliuso pedig beállított a palotába, a királynőt nőül vette, még jókora hozományt is kapott, majd egy hónapnyi áll-a-bál meg dínóm-dánom után szólt a királynak, hogy most már elvinné nejét a saját felségterületére, mire a király az országhatárig kísérte az ifjú párt, azok meg Lombardia felé vették az irányt, ahol Cagliuso, újfent a macska tanácsára, összevásárolt falvakat, földeket, s a bárói címig meg se állt.

Most, hogy a dúsgazdagság majd felvetette, nem győzött hálálkodni a macskának, s egyre csak azt hajtogatta, hogy életét, hatalmát, továbbá minden földi javát neki köszönheti, mert lám csak, macskafortélyának apja bölcsessége vizet se vihet, ennek okáért egész életében azt tehet, ami kedvére való, végül pedig a szavát adta, hogy ha kimúlik a világból – persze, legfeljebb száz esztendő múlva! –, testét majd bebalzsamozza¹⁷, és egy aranykalitkában a saját szobájába viteti, hogy áldott emlékét őrizze a végnapokig.

A macska végighallgatta ezt a sziporkázó lóditás-áriát, s három nap se telt belé, kimúlt¹⁸. Mikor Cagliuso felesége felfedezte, jajveszékelní kezdett:

– Jaj, férjürem, mekkora sorscsapás! Megdöglött a macskánk!

– Ördög vigye, s ő is legyen a kísérője, míg a világ! – felelte erre Cagliuso. – Inkább ő nyúvadjon ki, mint mi!

– De mit tegyünk vele? – kérdezte az asszony.

Erre ő:

– Ragadd meg a lábát, s hajítsd ki az ablakon!

A macska, e szépséges fizetség hallatán, ami rémálomnak is rossz volt, mindjárt magához tért, és így szólt:

– Ez hát a beígért isten-fizesse, amiért kikurkásztam hajadból a tetveket? Ez hát a hálás-köszönet, amiért a szétfeslett rongyaidat elfeledtettem veled? Hiszen ha orsóra tűztelek volna, letekeredik belőled egy egész gombolyag! Ezt kapom fizetségül, miután úgy kicicomáztalak, akár egy csicsás pókot, és etettelek, mikor éhenkórász voltál, te, ágról szakadt, nyomoronc? Hisz az voltál: aszottbelű, toprongy, koldus, hullagyalázó szörnyeteg, te! De így jár az, ki a szárnak fejét csutakolja! Átkozott legyen minden jótéményem, s forduljon visszájára, amíg csak élsz! Meg se érdemelted, hogy a szádba köpjön az anyád!¹⁹ Szép kis aranykalitkát rittyentettél nekem, mondhatom! Menj hát, szolgálj csak tenmagad, izzadj, kínlódj, s várjad a béred! Mekkora félnótás, ki a serpenyőben mások reményeit kevergeti! Jól mondta a bölcs annak idején: ki szárnak hord szalmát a karámba, maga is szárnaként kél a következő napra! Egy szó mint száz, ki sokat tesz, kevés a bére, továbbá bölcslet s bolondot egyaránt rászed a hiú ígéret!

Ezeket mondotta, s azzal felborzolta bundáját, majd odébb is állt. Ami pedig Cagliusót illeti, hiába loholt utána, s engeszteléseképpen hiába pakolta ki a tüdejét, immár semmi sem javíthatott a dolgokon, mert a macska, anélkül, hogy hátrafordult volna, továbbfutott, mondván:

A lecsúszott gazdagoktól óvjon az isten,
miként a felkapaszkodott szegényektől is.

KIRÁLY KINGA JÚLIA fordítása

JEGYZETEK

1 Az eredeti nápolyi változat a Ciullone nevet használja, ami a mai napig tisztázatlan eredetű. Egyesek a fanciullo (gyermek) szóból eredeztetik, amely az -one nagyító képzővel ellátva már pejoratív jelentést kap: 'tökkelütött, fajánkó, bunkó'. A név jelentésének vizsgálatát fűszerezi a Szicíliai Iskola egyik képviselőjének, Ciullo d'Alcamo nevének vitája is, amely az egész olasz irodalmi kánont megmozgatja. Vannak, akik arra esküsznek, hogy a ciullo a cielo (ég) szó egyik délolasz hangalakja. A vitát még inkább megkavarta, amikor Dario Fo egyik tanulmányában (Rosa fresca aulentissima), amelyben a középkori és reneszánsz szerzők álnevét boncolgatja, levezeti, hogy a ciullo valójában a 'férfi nemszerv'-et jelenti.

2 A kerítősködésre utaló kifejezés, ami a kor irodalmában gyakori volt. (Guarini és Burani: 198.)

3 Kimondottan Bresciában sodort fonal.

4 A kancák szellentéssel való megtermékenyítése akkoriban már közhelynek számított a nápolyi irodalmi hagyományban. Adomaként vagy adatként számtalan szövegben felbukkan, az antikvitás irodalmában például id. Plinius Naturalis Historiaejában (VIII. 67.), később Tasso Megszabadított Jeruzsálemében (VII. 76.).

5 Ld. A Második nap bevezetőjében felsorolt társasjátékokat.

6 A kolompok és harangok használata számos mikrorituáléban fontos szerepet kapott. Többek között a német kártyajátékokban, ahol a harang és a makk figurája is felbukkant. Pietro Aretino Beszélő kártyák c. Dialógus-részletében egy egész fejezetet szentel a kártyajátékok leírásának. A kolomp továbbá az emberi ostobaság szimbóluma volt.

7 Génovában, Velencében és más észak-itáliai városokban nagy divatja volt a fekete tafotának.

8 A fehér öröm féreghajtó hatásáról is közismert volt, főként a gyerekeknek adták.

9 Ez a mese sokak számára ismerős lehet Charles Perrault Csizmás kandúrnak kapcsán, jóllehet az eredeti már Basile elődjénél, Straparolánál is fellelhető (Le piacevole notti. XI. 1. Costantino Fortunato), és ilyen vagy olyan változatban tovább gyűrűzik a későbbi népmesékbe is. A Grimm-fivérek is beveszik az első kötetükbe, de később, valamilyen oknál fogva, mégis kiszervezik. A csodatevő macskát szerepeltető mesékben az a legnagyobb különbség, hogy amíg a későbbi verziókban kandúrról van szó, Straparolánál és Basiléánál nőstény macska szerepel, aminek erős szexuális felhangja is van.

10 A Mantracchio, más néven Piccolo Molo a nápolyi kikötő vámjá mellett található, amely a csöcselék találkahelye is egyben. Ld. az Első nap tizedik meséjét.

11 Utalás a klarisszákra és a szegénységi fogadalomra, akiknek alapítója Szent Klára volt. Egy másik lehetséges értelmezés alapján a kor egyik szállóigéjére vonatkozik: Hárman vannak a hatalmasságok: a pápa, a király és a nincstelen. (Rak: 334.)

12 Melito Nápoly és Aversa közt helyezkedik el, a koldusok találkahelyeként híresült el.

13 A kor szokását idézi, mikor az ástítást követően, amit az éhezés váltott ki, keresztet róttak az ajkukra, ezzel hártva el a rontást és meggátolva a rossz szellemeket, hogy az ástítás során a testükbe költözzenek. „Ástítanak mind, ajkukra keresztet biggyesztenek / de nő az étvágyuk, bosszúságukra.” Alessandro Tassoni: La secchia rapita (Az elrablott csöbör). IV. 48.

14 Itt a Pippo névből Cagliusóra vált a szerző, vélhetően figyelmetlenségéből. De az is lehet, hogy a legelső szerkesztés során csúszott be a hiba.

15 Chiaia Nápoly egyik strandja, ahol reggelente minden bizonnyal a halászbárkák is kikötöttek. A Halak Padja pedig egy kőpad volt azokon a gyűjtőhelyeken, amire a halászbárkák kirakodták a portékáikat, és kiárusították őket. Három ilyen gyűjtőhely volt akkoriban Nápolyban: egyik a Chiaian, másik a Santa Lucián, a harmadik pedig a Via Marinán, amelynek helyén 1526-ban egy templomot építettek.

16 A mocsárvidék Nápoly keleti határában feküdt, az Astroni-láp pedig az Angano-tó közelében helyezkedett el, egy kráter helyén, mely a középkorban feltelt, majd 1870-ben teljesen kiszáradt. Akkoriban a lent és kendent érlelték itt, mivel édesvízű volt (Carlo Celano [1859]: Notizie del bello dell'antico e del curioso della città di Napoli. Volume IV. 257.), továbbá királyi vadászterületnek számított. (Giulio Cesare Capaccio [1630]. Il forastiero, 404.)

17 Utalás az egyiptomi rituáléra, amelynek során a macskákat, Basztet tiszteletére, bebalzsamozták. „Az egyiptomiak (örült cselekedeteiktől csak úgy hemzsegnek a könyvek), haláluk után ugyanúgy bebalzsamozták a macskákat, miként a művelt Görögország a legnagyobb hőseit. Ennek okáért, midőn elérkezett valamely halott macska temetési napja, bezártak minden boltot, s ember, asszony, gyerek egyaránt gyászos hangon siratta, majd agyonújtva kísérte végső nyughelyére, mely a maguk idejében felettébb pompázatos épületekben kapott helyet.” (Giovanni Felice Astolfi [1602]: Scelta curiosa et ricca officina di varie antiche e moderne istorie. III. 17., 481. Venetia.)

18 Az eredetiben az áll – jegyzi meg egy korábbi kiadás fordítója –, hogy a macska a kertben múlt ki, ez azonban feltehetően írói figyelmetlenség, hiszen a következőkben Cagliuso arra kéri feleségét, hogy hajtsa ki a tetemet az ablakon. (Giambattista Basile [1994]: Racconto dei racconti. Ford. Ruggero Guarini. Biblioteca Adelphi.)

19 Utalás a kor szokására, mikor az újszülött szájába beleköptek, ezzel fejezve ki, hogy magukénak vallják a gyereket, továbbá az iránta érzett szeretetet.

Kategória: vers, próza

Denumire autor: Giambattista Basile

Látó Szépirodalmi Folyóirat